

УДК 339.54; 339.56

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.2

Редзюк Євгеній Васильович,

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник сектору міжнародних
фінансових досліджень ДУ «Інститут економіки та
прогнозування» НАН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5592-5121>
redzyuk@gmail.com*

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

Предмет дослідження – сукупність інститутів і механізмів системи ефективно-ї зовнішньоторговельної діяльності в світі та Україні в умовах кризи і державного регулювання. **Метою написання статті** є розробка практичних і науково-методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності України. **Методологія проведення роботи** – системно-структурні та порівняльні дослідження (для розуміння логіки функціонування міжнародних інститутів, що регулюють торгівлю у світі); монографічний аналіз (при вивченні проблем покращення моделі міжнародної спеціалізації економіки України); статистично-економічний аналіз (при здійсненні оцінки стану і перспектив експортно-імпорتنих операцій української економіки). **Результати роботи** – виявлено, що сучасна модель міжнародної спеціалізації економіки України є малоперспективною і нестійкою до кризових явищ. Запропоновано системно підвищувати технологічність та інноваційність вітчизняних експортерів, що сприяє стійкості та конкурентоздатності на зовнішніх ринках навіть під час кризових явищ. Крім того, необхідним є впровадження оновленої державної макроекономічної та фінансово-інвестиційної політики в Україні для зменшення впливу від кризових явищ в економіці та покращення експортно-імпортного балансу товарообігу. **Висновки** – необхідна цілеспрямована політика підтримки експортної активності українських підприємств та фокусування їх на інноваційність і знаходження нових ринків. У цьому контексті необхідним є поєднання заходів макроекономічної і фінансово-інвестиційної державної підтримки з просування експорту; а також запровадження податкових та митних інструментів підтримки експорту, спрощення процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат експортерів, активізація надання технічної допомоги і фінансової підтримки експорту, розбудова та інституалізація механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів.

Ключові слова: міжнародна торгівля, зовнішньоторговельна діяльність України, експорт, імпорт, державне регулювання міжнародної торгівлі.

Редзюк Евгений Васильевич,
*кандидат экономических наук, доцент,
старший научный сотрудник сектора международных
финансовых исследований ГУ «Институт экономики и прогнозирования»
НАН Украины*

Международная торговля как фактор обеспечения позитивной динамики экспорта Украины

Предмет исследования – совокупность институтов и механизмов системы эффективной внешнеторговой деятельности в мире и Украине в условиях кризиса и государственного регулирования. **Целью написания статьи** является разработка практических и научно-методических рекомендаций по повышению эффективности внешнеторговой деятельности Украины. **Методология проведения работы** – системно-структурные и сравнительные исследования (для понимания логики функционирования международных институтов, регулирующих торговлю в мире); монографический анализ (при изучении проблем улучшения модели международной специализации экономики Украины); статистически-экономический анализ (при оценке состояния и перспектив экспортно-импортных операций украинской экономики). **Результаты работы** – выявлено, что современная модель международной специализации экономики Украины является малоперспективной и неустойчивой к кризисным явлениям. Предложено системно повышать технологичность и инновационность отечественных экспортеров, что будет способствовать устойчивости и конкурентоспособности на внешних рынках даже во время кризисных явлений. Кроме того, необходимо внедрение обновленной государственной макроэкономической и финансово-инвестиционной политики в Украине для уменьшения влияния кризисных явлений в экономике и улучшения экспортно-импортного баланса товарооборота. **Выводы** – необходима целенаправленная политика поддержки экспортной активности украинских предприятий и фокусировка их на инновационность и нахождение новых рынков. В этом контексте необходимо сочетание мер макроэкономической и финансово-инвестиционной государственной поддержки по продвижению экспорта; а также введение налоговых и таможенных инструментов поддержки экспорта, упрощения процедур торговли и регуляторных требований для снижения транзакционных издержек экспортеров, активизация оказания технической помощи и финансовой поддержки экспорта, развитие и институализация механизмов информационной, правовой и методической поддержки экспортеров.

Ключевые слова: международная торговля, внешнеторговая деятельность Украины, экспорт, импорт, государственное регулирование международной торговли.

Ryzhyuk Yevgeny,
*Candidate of Sciences (Economics), associate professor Senior Researcher
in the International Financial Sector Research Institute of Economics and
Management Forecasting «of the National Academy of Sciences of Ukraine.*

International trade as a factor of ensuring positive dynamics of export of Ukraine

The subject of the research is a set of institutions and mechanisms of a system of effective foreign trade activity in the world and in Ukraine in the conditions of crisis and state regulation. **The goal of writing this article** is to develop practical, scientific, and methodological recommendations to improve the efficiency of foreign trade of Ukraine. **The methodology of the work** is a system-structural and comparative research (to understand the logic of the functioning of international institutions regulating trade in the world); monographic analysis (when studying the problems of improving the model of international specialization of the Ukrai-

nian economy); statistical and economic analysis (in assessing the status and prospects of export-import operations of the Ukrainian economy). **Results of work**—it was revealed that the modern model of international specialization of the Ukrainian economy is unpromising and unstable to crisis phenomena. It is proposed to systematically increase the manufacturability and innovativeness of domestic exporters, which will contribute to sustainability and competitiveness in foreign markets, even during times of crisis. In addition, it is necessary to introduce an updated state macroeconomic and financial investment policy in Ukraine to reduce the impact of crisis in the economy and improve the export-import balance of trade. **Conclusions**—a targeted policy is needed to support the export activity of Ukrainian enterprises and focus on innovation and finding new markets. In this context, a combination of macroeconomic and financial-investment state support for export promotion is necessary; as well as the introduction of tax and customs instruments for export support, trade facilitation and regulatory requirements to reduce the transaction costs of exporters, the intensification of technical assistance and financial support for exports, the development and institutionalization of mechanisms for information, legal and methodological support for exporters.

Keywords: *international trade, foreign trade activities of Ukraine, export, import, state regulation of international trade.*

Постановка проблеми. Інтеграція економіки України у світогосподарські процеси супроводжується дедалі більшим залученням нашої країни до існуючої глобальної системи, що в сучасних умовах активно трансформує світоторговельні зв'язки і підходи до їх регулювання. Ці виклики відкривають як сприятливі перспективи, так і певні загрози у формуванні ефективної зовнішньоторговельної діяльності України за рахунок оптимального використання переваг світогосподарського та міжнародного поділу праці, руху капіталів, формування міжнаціональних ланцюгів створення товарів та послуг. Проблеми розуміння трансформації системи міжнародної торгівлі та її впливу на вітчизняну економіку й проблеми інтеграції України у світогосподарські процеси обумовлюють актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами теорії міжнародної торгівлі займалися такі видатні вчені, як: І. Дюмулен, В. Леонт'єв, Б. Олін, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Р. Торренс, Е. Хекшера ін. Також аналізом сучасного стану міжнародної торгівлі України зі світом займалися низка вітчизняних вчених: О. Г. Білорус, Т. П. Богдан, О. О. Борзенко, В. М. Геєць, А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник, В. Р. Сіденко та ін. Їх здобутки і напрацювання є ґрунтовними, але існуючі виклики деглобалізації та кризового стану світової економіки в І-й половині 2020 року обумовлюють оновлення існуючих правил, підходів і механізмів до стимулювання і розвитку більш стратегічно продуманої та прагматичної міжнародної торгівлі України зі світом.

Мета статті — проаналізувавши стан міжнародної торгівлі за останні 10-12 років в Україні і світі, а також враховуючи поширення кризових явищ у світовій економіці, сформувані обґрунтовані пропозиції в оновленні підходів до зовнішньоекономічної діяльності в Україні за рахунок найбільш дієвих і оптимальних заходів державного регулювання.

Виклад результатів дослідження. В умовах сучасної економічної глобалізації відбуваються певні динамічні трансформації у сфері міжнародної торгівлі. Так, до недавнього часу міжнародна торгівля у світі активно розвивалась, ставала все більш потужною, ліберальною і заснованою на загальноприйнятих правилах (з'явилась Генеральна угода з тарифів і торгівлі в 1947 році, яка в подальшому трансформувалась у СОТ в 1995 році). Зазначені угоди і посилення процесів глобалізації сприяли розвитку світової торгівлі, що заснована у відповідності до міжнародних правил і норм. Але суттєве економічне зростання та експортне домінування у світі Китаю призвело до того, що Президент США Д. Трамп і його адміністрація з 2016 року почали розглядати світову торгівлю через призму національної безпеки на засадах протекціонізму. Їх зусиллями США відходить від багатосторонніх угод і принципів міжнародної торгівлі до здійснення двосторонніх угод та переведення торгівлі у стан керованої, з використанням тарифів, квот, торгових преференцій. Останні угоди між США і Китаєм, Мексикою, Канадою, навіть країнами ЄС підтверджують вищезазначене. Пріоритетними завданнями Президента США і його адміністрації останні 4 роки є повернення робочих місць та зменшення торговельного дефіциту, тому найбільш потужна економіка світу в цілому змінила зовнішньоторговельні відносини, надала суттєвого імпульсу протекціоністським й обмежувальним заходам у міжнародній торгівлі, зменшила динаміку зростання світової економіки [1].

Всі ці заходи суттєво вплинули на динаміку світової торгівлі. Так, за даними UNCTAD у 2018 році світова торгівля товарами зросла в натуральному вираженні всього на 2,3%; у 2019 році обсяги міжнародної торгівлі товарами в порівнянні з 2018 роком, за попередніми оцінками, скоротились на 2,4 відсотка і становитимуть 19 трлн дол. США. Світова торгівля послугами в 2019 році зросла на 2,7% і складе 6 трлн дол. США. Для порівняння: в 2018 році цей приріст був набагато більшим – 7,7%, а в 2017 році – 7,9% [2].

Одним з провідних чинників зниження темпів міжнародної торгівлі є криза функціонування багатосторонньої системи регулювання торговельних відносин. Інституціонально СОТ та інші міжнародні організації не спроможні подолати проблеми багатосторонньої системи регулювання торговельних відносин у світі. Активно зростаючий протекціонізм (нетарифного характеру) з боку індустріально розвинених країн світу демонструє країнам, що розвиваються, – досягнення більшого доступу на ринки розвинених країн світу навряд чи може бути реалізовано в рамках СОТ або угоди про зону вільної торгівлі з ЄС. Тому Україні в цих умовах потрібно враховувати існуючі світові тенденції та переорієнтовуватись на країни з ринками, що формуються, та країни, що розвиваються. Крім того, різноманіття торгових інтересів у світі, існування переговорних альянсів, збільшення впливу на міжнародну торговельну політику таких країн як Китай, Індія, Бразилія, РФ, ПАР, Південна Корея; обумовлюють переформатування міжнародних центрів впливу у світовій торгівлі. В цьому процесі проявляються нові можливості, підходи,

окреслюється нова архітектура міжнародної торгівлі у світі. Більш ефективними стають двосторонні та регіональні угоди [3].

Необхідно відзначити й те, що в цілому багатостороння торговельна система протистоїть сьогодні найглибшій кризі з моменту свого створення. Вперше під загрозою опинилися її найважливіші функції, такі як вироблення необхідних правил торгівлі і забезпечення ефективного функціонування механізму вирішення спорів. При цьому криза ризикує стати глибшою, якщо буде продовжуватися практика введення односторонніх обмежувальних заходів, що призводять часто до відповідних контрзаходів або до угод меркантилістського характеру. Особливу стурбованість викликає стан апеляційної інстанції (Апеляційного органу) всередині Органу з вирішення спорів СОТ. Ці та інші проблеми, що накопичилися, фактично відкидають глобальне економічне управління міжнародною торгівлею на 20 років назад [4].

Крім прямого негативного впливу дії мит і обмежень, до зниження обсягів міжнародної торгівлі веде підвищення невизначеності в світі, наявність військово-політичних конфліктів. У таких умовах компанії відкладають рішення про інвестування, що здатні збільшити продуктивність, наслідки цього поширюються і на зайнятість. При цьому сучасними ключовими ризиками, які можуть спровокувати посилення спаду в торгівлі, є не тільки геополітичні конфлікти в Сирії, Україні, Південно-східній Азії, а й макроекономічні шоки, зокрема пов'язані з виходом Великобританії з Євросоюзу, приходом популістів у різних країнах світу до влади [5]. Також посилюватиме невизначеність волатильність на фінансових ринках, збільшення захворювання і подальше поширення епідемії коронавірусу в різних регіонах світу, пов'язані з погодою лиха, відсутність дієвих міжнародних механізмів гармонійного глобального зростання [6].

В цілому, для України вищезазначені тенденції обумовлюють проблему гармонізації багатостороннього, регіонального та двостороннього форматів регулювання у сфері торговельних відносин. Тому необхідно знайти баланс між глобальними та регіональними інститутами, коли вітчизняна економіка функціонуватиме на засадах реалізації вигідної їй стратегії довгострокового розвитку зовнішньоторговельних відносин. Але аналіз структури імпорту та експорту України по роках свідчить, що дієвої стратегії розвитку і оптимізації товарних експортно-імпортних операцій не існує. В розрізі основних груп товарів домінують сировинні товари, які створені на застарілих основних фондах, що є в значній мірі енергоємними та енерговитратними. Тому по товарах експорту вже понад 20 років домінують чорні метали, руди, шлак і попіл. В останні 10-12 років до них додалась група товарів агропромислового комплексу низької переробки /продукти рослинного походження, жири та олія, готові харчові продукти/ (рис. 1). По імпорту системно домінують палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки; реактори ядерні, котли і машини; електричні машини та транспортні засоби (рис. 2). Тобто у значних обсягах за валюту купуємо нафту, газ, високовартісну продукцію машинобудування і транспортування.

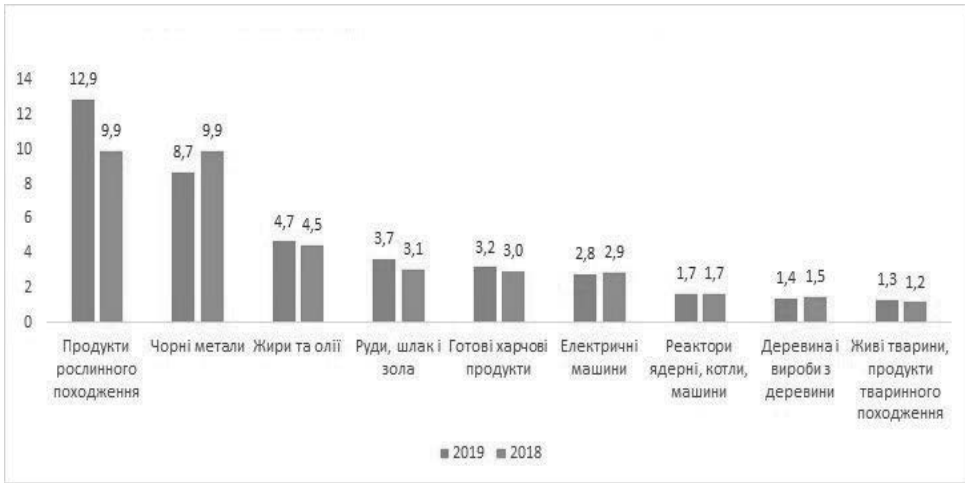

Рис. 1. Експорт товарів України в розрізі їх видів за 2018-2019 рр., млрд. дол. США

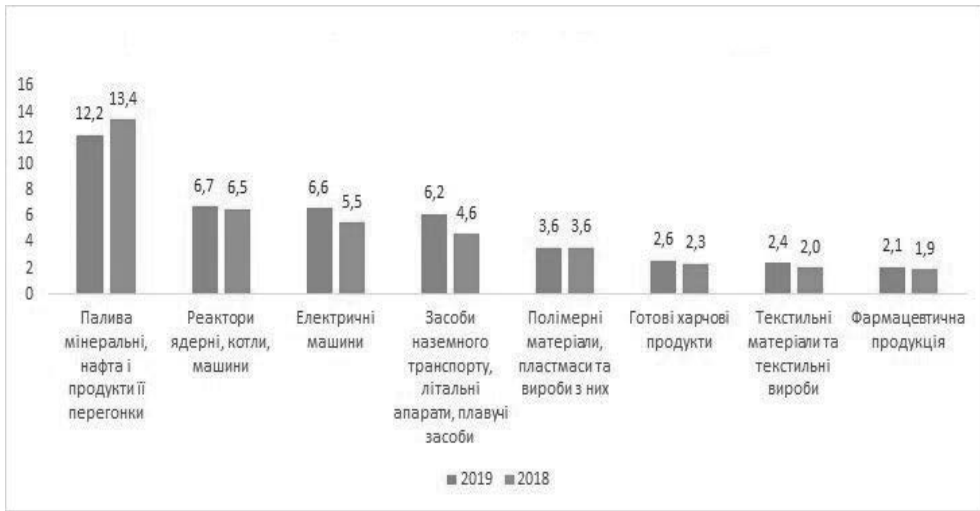

Рис. 2. Імпорт товарів України в розрізі їх видів за 2018-2019 рр., млрд дол. США [7]

В Україні обсяги імпорту системно переважають обсяги експорту, тому це загрожує розгортанню кризових явищ у соціально-економічному середовищі нашої держави. Станом на початок 2020 року Україна має хронічний торговий дефіцит, починаючи з 2006 року (табл. 1), що обумовлює зміну підходів до стратегії реалізації довгострокового розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Таблиця 1.

**Динаміка зовнішньоторгового балансу товарів і послуг України,
2008-2019 рр. млн. дол. США**

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Баланс товарів та послуг	-14350	-1953	-3984	-10157	-14326	-15594	-4606	-2362	-6453	-8644	-11367	-12117
Баланс товарів	-16091	-4307	-8388	-16252	-19478	-19977	-7128	-3455	-6942	-9663	-12714	-13947
Експорт товарів	67717	40394	52191	69418	70236	64997	50552	35420	33560	39701	43341	46115
Імпорт товарів	83808	44701	60579	85670	89714	84974	57680	38875	40502	49364	56055	60062
Баланс послуг	1741	2354	4404	6095	5152	4383	2522	1093	489	1019	1347	1830
Експорт послуг	17895	13859	17064	19426	19799	20485	14884	12442	12448	14167	15794	17265
Імпорт послуг	16154	11505	12660	13331	14647	16102	12362	11349	11959	13148	14447	15435

* Попередні дані. Складено за даними НБУ

Аналіз табл. 1 свідчить, що в Україні системної тенденції до покращення зовнішньоторговельного балансу послуг і товарів не спостерігається, а по балансу товарів взагалі відзначається негативна динаміка, що останні 4-5 років суттєво погіршується (з -3,455 млрд дол. США у 2015 р. до -13,947 млрд дол. США у 2019 р.). Такі тенденції формують серйозні виклики для економічної безпеки і стабільності соціального середовища України.

Високий рівень відкритості вітчизняної економіки свідчить про важливість зовнішньої торгівлі як одного з основних чинників економічної динаміки. Разом з тим, міжнародне середовище стає все більш конкурентним і швидкозмінюваним. Відтак для України зміни у показниках зовнішньої торгівлі набувають визначального значення для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки і стійкого економічного зростання. Маються на увазі світові цінові коливання на різних ринках, що зумовлюють корекцію товарної і технологічної спеціалізації України в міжнародній торгівлі, а також значна вразливість економіки країни до зовнішніх дестабілізаторів, особливо в умовах фінансової чи економічної кризи. При цьому, починаючи з 2005-2008 рр. за всіма товарними групами (крім харчових продуктів) темпи приросту імпорту були вищими, ніж динаміка експорту. Загальне пригальмовування експорту, особливо в 2009, 2014-2015 рр., обумовлено його сировинною спеціалізацією, низькою диверсифікованістю і залежністю, передусім у розрізі ринків, при скороченні попиту на традиційні товари вітчизняного експорту.

В цілому за останні 15 років посилилася сировинна залежність України – найбільше зростав експорт сировинних і низькотехнологічних виробництв. Натомість сукупна частка машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання складала в 2019 році 4,465 млрд дол. США в експортованих товарах з України, що є лише 95,9% до 2018 року; частка від загальноекспортованих товарів – 8,9%. У 2013 році ця частка складала 11% на суму 6,975 млрд дол. США, в 2010 році – 11% (5,670 млрд дол. США), в 2008 році – 10,1% (4,977 млрд дол. США), в 2004 році – 9,3% (3,031 млрд дол. США).

Тривала тенденція домінування в структурі експорту України сировинних товарів і товарів з низьким рівнем технологічної обробки та зниження в його структурі товарів з високим рівнем технологічної обробки обумовлює формування оновленої стратегії зовнішньоекономічної діяльності. Останні показники промислового виробництва в Україні свідчать про ймовірність втрати промислового потенціалу. Так, після ескалації військового конфлікту на Сході країни, що призвело до значного руйнування та пошкодження промислових об'єктів й інфраструктури Донбасу, скорочення промислового виробництва в 2014 році складало -10,1%; в 2015 році – -13,4%; у 2016 році відбулось незначне відновлення на +2,8%; в 2017 році – +0,4%; в 2018 році – +1,1%; в 2019 році знову спостерігається падіння до -1,8%. По суті втрачені позиції так і не було відновлено, в тому числі і за рахунок нових ринків збуту (в рамках угоди про зону вільної торгівлі з ЄС) [8].

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Україні протягом останніх 15 років мала нестійкий характер, зазнаючи різких коливань у періоди глобальної нестабільності. При цьому закріплюються позиції України як виробника і постачальника сировинної та низькотехнологічної продукції. В цьому контексті відзначимо, що переважна частина українського експорту, зокрема аграрна продукція, метали, значна частина хімічної продукції, харчові продукти, які є товарами з досить низьким рівнем доданої вартості, їх експорт значно залежить від коливань цін на світових ринках. Відтак сформувалася мало-перспективна модель міжнародної спеціалізації економіки України, яка може бути конкурентоспроможною на зовнішньому ринку значною мірою за рахунок переваг у вартості природних ресурсів і робочої сили, а не технологічних переваг.

До цього додаються сучасні виклики, що пов'язані з поширенням епідемії коронавірусу у світі в І-й половині 2020 року, яка призвела до кризових явищ у світовій економіці та фінансах. Пригальмовуються глобальні фрагментовані по всьому світі ланцюги створення вартості, світовий попит падає, суттєво знижується активність міжнародної торгівлі й виробництва, призупиняється міжнародна кооперація і співпраця. Цілі регіони світу знаходяться на карантині (Китай, США, Італія, Іспанія, Великобританія, Німеччина, Франція, Україна тощо). Тому у зв'язку з пригальмовуванням світової економіки і міжнародної торгівлі відбулась зустріч країн «ОПЕК+» для того, щоб регульовано знизити обсяг видобутку нафти і газу, але переговори із зниження видобутку на 1,5 млн барелів на добу до кінця 2020 року провалились. Проти цієї пропозиції виступила РФ і Казахстан. Одразу ця подія вплинула на фондові біржі світу, відбулось різке найбільше падіння цін на нафту (з 1991 року ціна вперше впала на понад 30%). Цінова війна між РФ, Казахстаном та Саудівською Аравією разом з новинами про коронавірус (підтверджених випадків вірусу досягло понад 1,5 млн по всьому світу станом на квітень 2020 р.) суттєво вплинуло на системне зниження фондових бірж майже всіх країн світу. Нафтогазова сфера, фінансова і туристична галузь, сервісні організації, готельно-ресторанний сектор, транспорт – представники корпоративного сектору цих галузей увійшли в число компаній, акції яких впали найзначніше за підсумками торгів на фондових майданчиках провідних бірж світу [9].

Станом на 1 квартал 2020 року деякі вчені вже прогнозують значні втрати від цієї епідемії. Так, за даними міжнародного видання «Business Insider», вчені Австралійського національного університету змодельювали сім сценаріїв впливу епідемії коронавірусу (COVID –19) на світову економіку. У міру поширення коронавірусу SARS-CoV-2 при оптимістичному сценарії його жертвами стануть 15 мільйонів осіб, а світовий ВВП втратить 2,4 трлн дол. США. Навіть у моделі низького впливу на світову економіку – або в найкращому сценарії з семи, що, як наголошується в документі, не були остаточними, – дослідники оцінюють втрату глобального ВВП у розмірі 2,4 трлн дол. США, з імовірною кількістю загиблих в 15 млн осіб. Вони змодельювали свої оцінки за прикладом пандемії грипу в Гонконзі, від спалаху якого в 1968-1969 роках загинули близько 1 мільйона людей.

У моделі високого ступеня тяжкості, змодельованої після пандемії іспанського грипу, через яку в період з 1918 по 1920 роки в світі загинуло приблизно 17-50 мільйонів осіб, глобальні втрати ВВП можуть досягати 9 трлн дол. США. За цією моделлю кількість загиблих перевищує 68 мільйонів осіб [10].

Враховуючи вищезазначене, для України найближчим часом формується низка суттєвих викликів: безпекових, торговельно-економічних і фінансових. Так, значна поширеність епідемії в глобалізованому світі може суттєво вплинути на людський потенціал України, на підвищення рівня захворюваності, на збільшення показників смертності в країні тощо. Торговельно-економічна діяльність також пригальмовується в світі, й це несе ризики суттєвих втрат від зниження попиту та падіння цін на основні експортні товари України, на подальше скорочення ВВП України. Криза, значна волатильність і падіння провідних фондових бірж світу обумовить відтік капіталу з країн, що розвиваються, та країн з ринками, що формуються в найменш ризиковані активи розвинених країн світу (валюти і державні облигації). Очікується підвищення відсоткових ставок для країн з ринками, що формується, і це означає відтік іноземного капіталу з України, призупинення інвестиційних проектів нерезидентів, підвищення вартості обслуговування валютних кредитів для державних органів влади і бізнесу.

На даному етапі розвитку світової економіки у короткостроковій перспективі буде превалювати несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура на багатьох ринках, що обумовить зменшення обсягів виробництва в Україні. В умовах традиційно високої відкритості економіки країни це обумовлює значну чутливість вітчизняної економіки до зовнішніх чинників, швидко й інтенсивну сприйнятливність різного роду кризових тенденцій.

Перед макроекономічною та фінансово-інвестиційною політикою українського уряду стоять наступні завдання:

- гарантування повноцінного функціонування життєво важливих секторів та інституцій;
- надання ресурсів і компенсації для людей, що найбільш постраждали від епідемії;
- налагодження і покращення взаємодії між роботодавцем та робітниками в нових умовах карантину та обмеженого функціонування економіки;
- впровадження програми відстрочки платежів, надання кредитних ресурсів для відновлення та гарантій для організацій із найбільш постраждалих галузей на прозорих і транспарентних умовах;
- державне кредитування, гарантії і підтримка мають зосереджуватись в умовах кризи на соціальне спрямування, в першу чергу, збереження робочих місць, регулярну підтримку вимушено непрацюючого персоналу, пошук резервів і умов віддаленого ефективного співробітництва з робітниками та партнерами;
- підтримка достатньої ліквідності підприємств за рахунок стимулюючої політики НБУ, підтримання ним прогнозовано-стабільних коливань курсу національної валюти, активного моніторингу банківської системи та фінансових посередників, підтримка фінансового

ринку депозитними сертифікатами НБУ і ОВДП Міністерства фінансів України;

– перегляд бюджетних витрат, доходів і прогнозів, формування фонду боротьби з епідемією та фонду стабілізації і протидії кризовим фінансово-економічним явищам.

Внаслідок заходів щодо стримування поширення вірусу і стимулювання економічних агентів відбудеться підвищення рівня державного боргу, а також інфляція. Для розвинених країн світу і більшості країн світу, що розвиваються, – це не є проблема, але для України існують суттєві виклики, враховуючи слабкі зовнішньоекономічні позиції та низький рівень золотовалютних резервів. Тому необхідно філігранно розрахувати заходи на стримування епідемії та економічне відновлення, враховуючи розумні рамки збільшення дефіциту бюджету, валютних коливань, а також статей переформатованого державного бюджету. Для України бюджетне стимулювання в таких кризових умовах є необхідним механізмом швидкого відновлення і перезапуску економіки [11].

Відзначимо, що криза – це не тільки ризики і втрати, це також і поява нових можливостей, особливо у зовнішньоекономічному просторі навколо України. Коли криза закінчиться і буде попит на світових ринках, то швидке реагування економіки країни на задоволення цього попиту надасть конкурентної переваги та виведе економіку країни-виробника з кризового стану. Тому доцільним є для України формування оновленої стратегії зовнішньоекономічної експансії на засадах високоефективності та прагматичності.

Значна технологічність та інноваційність сприяє стійкості та конкурентоздатності на зовнішніх ринках навіть під час кризових явищ. Крім того, значна диверсифікованість ринків також переорієнтовує зовнішню торгівлю на регіони більш швидкого відновлення та сприяє відновленню виробництва в Україні. Тому обумовлена експортноорієнтованість української економіки спонукає до цілеспрямованої політики підтримки експортної активності українських підприємств та фокусування їх на інноваційність і знаходження нових ринків.

Запроваджений фонд стабілізації і протидії кризовим фінансово-економічним явищам (якщо повноцінно так і не запрацює експортно-кредитне агентство) має для найбільш активних експортерів високотехнологічної продукції, як мінімум, – страхувати товари на експорт, надавати гарантії експортерам і надавати кредити покупцям високотехнологічної експортної продукції України; а, як максимум – інвестувати і надавати пільгові кредити у найбільш перспективні експортноорієнтовані та імпортозамінні товари й технології. Ця діяльність доцільна при активізації економічної дипломатії, посиленні торговельно-економічних місій, фокусуванні на найбільш перспективних країнах споживання української продукції. Також суттєвим фактором покращення функціонування підприємницького середовища в Україні є наведення порядку з контрабандою (забезпечення справедливих умов митного оформлення імпорту), боротьба з правовим нігілізмом і порушенням прав власності, унеможливлення рейдерських захватів і практик, суттєве зниження корупції в судах і правоохоронних органах, зменшення монополізації економіки Укра-

їни. Всі ці дії разом комплексно й суттєво посилять конкуренцію на внутрішньому ринку, сприятимуть інноваційності та активізації маркетингових зусиль, а тому посилять позиції вітчизняного бізнесу на світових ринках.

Крім того, існуючі зовнішньоекономічні умови і внутрішня структура економіки України обумовлюють важливість поєднання заходів з просування експорту із запровадженням гнучких податкових та митних інструментів підтримки експорту. Є доцільність й у спрощенні процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат експортерів, активізації надання технічної допомоги і консультативно-експертної підтримки експорту; розбудови та інституціоналізації механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів. Реалізація цих заходів сприятиме активізації експортної діяльності і зростанню обсягів експорту, покращенню структури експорту внаслідок випереджаючого зростання експорту готової продукції з високим рівнем доданої вартості, високотехнологічної продукції, освоєнню українськими виробниками нових ринків, зниженню витрат на здійснення експортної діяльності, зниженню і виконанню митних процедур і формальностей [12;13;14].

Висновки. Сучасна глобалізація, відкритість до можливостей і загроз у світовій економіці, підвищення конфліктності між країнами, як на регіональному, так і на глобальному рівні й, особливо, світова криза, пов'язана з епідемією коронавірусу, вимагає від України оперативних і стратегічно вивірених програм, вибудовування більш динамічних стосунків, прагматичних рішень, гнучкої і ефективної дипломатії, яка б захищала українські інтереси та цінності. На сучасному етапі розвитку економіки України відзначимо найбільші загрози – це слабкі можливості для боротьби з епідемією, згортання економічних процесів, надмірно залежна від зовнішньої кон'юнктури й погано диверсифікована в основному сировинно орієнтована вітчизняна економіка. Тому необхідно посилювати міжнародну конкурентоспроможність українських галузей, сприяти розширенню внутрішнього ринку за рахунок вітчизняного товаровиробника. Найбільш дієвим є стимулювання націленості вітчизняних бізнес-структур на випуск продукції з більшою доданою вартістю і включенням їх до міжнародних ланцюгів створення доданої вартості; здійснення основоположних змін у структурі національної економіки та формування нового інноваційно сприятливого середовища для національного розвитку в цілому. Такий підхід дає можливість адаптувати зовнішньоекономічний сектор економіки України до сучасних викликів глобалізації і зменшити вплив зовнішніх кризових явищ на внутрішній стан вітчизняного підприємництва [15].

Список використаних джерел

1. Peter Coy Free Trade Is Dead. Long Live Managed Trade / Bloomberg Businessweek / 23 января 2020 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-23/the-decades-of-u-s-led-trade-liberalization-are-over?srnd=businessweek-v2>

2. **Свежая** статистика: международная торговля товарами сокращается, потребительские цены растут, рост населения планеты замедляется / *Новости ООН: Экономическое развитие* / 10 декабря 2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.un.org/ru/story/2019/12/1368851>

3. **Шкутько О.Н.** Многогранное регулирование торговых отношений: потенциал и возможности трансформации / *Економічний вісник університету*. – Выпуск № 37/1. 2018. – с.155-161 file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/mnogostoronnee-regulirovanie-torgov-h-otnosheniy-potentsial-i-vozmozhnosti-transformatsii.pdf

4. **Портанский А.П.** Перспективы и риски трансформации системы регулирования мировой торговли: глобальный и мегарегиональный аспекты / Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук / Федеральное государственное бюджетное научное учреждение «Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук» (ИМЭМО РАН) / спец. 08.00.14 – Мировая экономика. – Москва. – 2019. – с.365

5. **Холодковский К.** Глобализация vs национальное государство – попятное движение? / *Мировая экономика и международные отношения* / Том 63 №12 / Декабрь 2019. – с.5-14

6. **Posen A.S.** The Future of the Global Economy: Integration or Fragmentation? / 28.10.2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:[https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / \[Электронный ресурс\].](https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / [Электронный ресурс].) – Режим доступа:<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020>

7. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у 2019 році / Державний служба статистики України / *Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1219_u.htm

8. **Індекси** промислової продукції за видами діяльності / Державна служба статистики України / *Економічна статистика* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. **Inae Oh** Stock Markets Plunge Across the World as Coronavirus Sparks Oil Price War / *Mother Jones / Politics* / 9 March 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://www.motherjones.com/politics/2020/03/stock-markets-coronavirus-oil/>; *Laura He, Clare Duffy and Julia Horowitz* US stocks halted after falling 7%. Global stocks plunge as oil crashes and coronavirus fear spreads / *CNN Business* / Marh 9, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2020/03/08/investing/stock-dow-futures-coronavirus/index.html>

10. **Rosy Perper** As the coronavirus spreads, one study predicts that even the best-case scenario is 15 million dead and a \$2.4 trillion hit to global GDP / *Business Insider* / 05.03.2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://www.businessinsider.com/coronavirus-death-toll-global-gdp-loss-australian-national-university-study-2020-3>

11. **G.Dell’Ariccia, P.Mauro, A.Spilimbergo, J.Zettelmeyer** Economic Policies for the COVID-19 War / *IMF: Global economy* / April 1, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>

12. **Зовнішня** торгівля України: XXI століття: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Н.О. Іксарова [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. – 600 с.

13. Редзюк С.В. Вплив економічних процесів і державного регулювання на розвиток фондової біржі / Дослідження міжнародної економіки, Вип.4. – 2011. – с.76-88
14. Редзюк С.В. Еволюція впливу фондових бірж на соціально-економічне середовище світу / Економічний часопис-XXI, Випуск 3-4(1), 2013. – с.10-13
15. Редзюк С.В. Інвестиційно-інноваційна стратегія розбудови економіки України / Науково-технічна інформація, Випуск 1. – 2012. – с.17-22

References

1. Peter Coy Free Trade Is Dead. Long Live Managed Trade / Bloomberg Businessweek / 23 yanvarya 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-23/the-decades-of-u-s-led-trade-liberalization-are-over?srnd=businessweek-v2>
2. Svezhaya statistika: mezhdunarodnaya torgovlya tovarami sokrashchaetsya, potrebitel'skie tseny rastut, rost naseleniya planety zamedlyaetsya / Novosti OON: Ekonomicheskoe razvitie / 10 dekabrya 2019 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://news.un.org/ru/story/2019/12/1368851>
3. Shkut'ko O.N. Mnogostronnee regulirovanie torgovykh otnoshenii: potentsial i vozmozhnosti transformatsii / Ekonomichnii visnik universitetu. – Vipusk № 37/1. 2018. – p.155-161 file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/mnogostoronnee-regulirovanie-torgov-h-otnosheniy-potentsial-i-vozmozhnosti-transformatsii.pdf
4. Portanskii A.P. Perspektivy i riski transformatsii sistemy regulirovaniya mirovoi torgovli: global'nyi i megaregional'nyi aspekty / Dissertatsiya na soiskanie uchenoi stepeni doktora ehkonomicheskikh nauk / Federal'noe gosudarstvennoe byudzhethnoe nauchnoe uchrezhdenie «Natsional'nyi issledovatel'skii institut mirovoi ehkonomiki i mezhdunarodnykh otnoshenii imeni E.M. Primakova Rossiiskoi akademii nauk» (IMEHMO RAN) / spets. 08.00.14 – Mirovaya ehkonomika. – Moskva. – 2019. – p.365
5. Kholodkovskii K. Globalizatsiya vs natsionalnoe gosudarstvo – popyatnoe dvizhenie? / Mirovaya ehkonomika i mezhdunarodnye otnosheniya / Tom 63 №12 / Dekabr 2019. – p.5-14
6. Posen A.S. The Future of the Global Economy: Integration or Fragmentation? / 28.10.2019 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: [https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / \[Elektronnii resurs\]. – Rezhim dostupu: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020](https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020)
7. Tovarna struktura zovnishnoi torgivli u 2019 rotsi / Derzhavni sluzhba statistiki Ukraini / Ekonomichna statistika / Zovnishnoekonomichna diyalnist' / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1219_u.htm
8. Indeksi promислоvoi produktsii za vidami diyal'nosti / Derzhavni sluzhba statistiki Ukraini / Ekonomichna statistika / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Inae Oh Stock Markets Plunge Across the World as Coronavirus Sparks Oil Price War / Mother Jones / Politics / 9 March 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.motherjones.com/politics/2020/03/stock-markets-coronavirus-oil/>; Laura He, Clare Duffy and Julia Horowitz US stocks halted after

falling 7%. Global stocks plunge as oil crashes and coronavirus fear spreads / CNN Business / Marh 9, 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://edition.cnn.com/2020/03/08/investing/stock-dow-futures-coronavirus/index.html>

10. **Rosy Perper** As the coronavirus spreads, one study predicts that even the best-case scenario is 15 million dead and a \$2.4 trillion hit to global GDP / Business Insider / 05.03.2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.businessinsider.com/coronavirus-death-toll-global-gdp-loss-australian-national-university-study-2020-3>

11. **G. Dell’Ariccia, P. Mauro, A. Spilimbergo, J. Zettelmeyer** Economic Policies for the COVID-19 War / IMF: Global economy / April 1, 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>

12. **Zovnishnya** torhivlya Ukraïni: KHKHI stolittya: monografiya / A.A. Mazaraki, T.M. Melnik, N.O. Iksarova [ta in.]; za zag. red. A.A. Mazaraki. – Kiyv: Kiyv. nats. torh.- ekon. un-t, 2016. – 600 p.

13. **Redzyuk Y.V.** Vpliv ekonomichnikh protsesiv i derzhavnogo regulyuvannya na rozvitok fondovoï birzhi / Doslidzhennya mizhnarodnoi ekonomiki, Vip.4. – 2011. – p.76-88

14. **Redzyuk Y.V.** Evolyutsiya vplivu fondovikh birzh na sotsialno-ekonomichne seredovishche svitu / Ekonomichnii chasopis-XXI, Vipusk 3-4 (1), 2013. – p.10-13

15. **Redzyuk Y.V.** Investitsiino-innovatsiina strategiya rozbudovi ekonomiki Ukraïni / Naukovo-tekhnichna informatsiya, Vipusk 1. – 2012. – s.17-22